

ANTİK KAYNAKLARDA AMANOS VE KASION DAĞI

AMANOS AND KASION MOUNTAINS IN ANCIENT LITERATURE

Gülcan ŞAROĞLU¹

Öz

Dağlar sayesinde birbirinden farklı iklim özelliklerine sahip olan Anadolu yarımadası eşsiz coğrafi konumunun yanı sıra akarsuları, gölleri, yer altı/üstü zenginlikleriyle yerleşime son derece elverişli koşullar sunarak en eski çağlardan itibaren birçok topluluk ve kavmi kendisine çekmiştir. Bu bağlamda Amanos ve Kasion Dağı civarında yaşayan kültür grupları kendilerinden önceki kültürlerden etkilenmiş, kendilerinden sonrakileri de etkilemiştir. Söz konusu dağlar Anadolu'nun siyasi ve ekonomik tarihi açısından oldukça önemli bir yere sahiptir. Ayrıca Amanos ve Kasion Dağları civarında yaşayan halkların dinsel inançlarında da önemli bir rol oynamıştır. Nitekim yüceliklerinden dolayı saygı gören bu dağlara kutsal bir çok anlam yüklenmiş ve bunlar çoğu zaman tanrılaştırılarak tapınım görmüştür.

Anahtar kelimeler: Dağ, ekonomi, kültür, tarih, tıp.

Abstract

Anatolia that has a different climate conditions because of the mountains is provides unique circumstances with rivers, lakes, natural riches besides its geographical position. Anatolia has attracted many tribes since ancient ages. In relation to this, near Amanos and Kasion mountains the living culture of people who stayed near Amanos and Kasion mountains was influenced by previous cultures and influenced the cultures which came after it. Mountains play an important role for the political and economic history of Anatolia. Mountains of Amanos and Kasion also played an important role for religious beliefs of the inhabitants of the surroundings. In fact, the mountains having been respected because of their greatness had a many sacred meanings and were often deified.

Keywords: Mountain, economy, culture, history, medicine

¹ Doktora Öğrencisi, Akdeniz Üniversitesi, gul_saroglu@hotmail.com

1.GİRİŞ

Toros Dağ zincirinin en güneydeki kısmını oluşturan Amanos Dağları, Assur yazıtlarında Hamanu; Yunan kaynaklarında Amanos, Amanon, Melantion (Mal. *Chron.* 133-143); Bizans kaynaklarında Mauron (Anna Comn. *Alex.* XIII, 12, 18) ve Latin kaynaklarında Amanus şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Eski çağlarda Sedir Dağları olarak bilinen ve Taurus Dağları'nın bir kolu olan Amanos Dağları (Strab. *Geog.* XIV, 5, 18) Syria ve Kilikia hududunda, Rhosos'un doğusunda (Plin. *Nat. Hist.* V, 79, 80; Strab. *Geog.* XVI, 2, 1; 16, 2, 2) ve Antiokheia'nın yanında yükselerek Kilikia'yı çevreler (Strab. *Geog.* XIV, 5, 18). Kappadokia Kommagene'sine sınır çizerek Euphrates ve Melitene'ye kadar ulaşırken (Eustath. *Dion. Per.* 877; Herod. *Pro. Cath.* III, 1, 332 krş. Steph. *Byz. Ethn.* 51, 4; Strab. *Geog.* XI, 12, 2) güneyden Kataonia'yı çevreleyerek Syria Denizi'ne kadar uzanır (Strab. *Geog.* XII, 2, 2). Dağın üzerinde Bomitae kenti bulunur (Plin. *Nat. Hist.* V, 79-80). Dağın güneyinde Arabia (Plin. *Nat. Hist.* VI, 142), kuzeyinde ise Beyaz Syria halkı ikamet etmektedir (Strab. *Geog.* XVI, 1, 2).

Amanos Dağları, Plinius'un Yunanlılar'ın büyük keşfi olarak nitelediği enlemlerin üçüncü kısmında yer alır². Bu enlemler Antik Dönem coğrafyacıları tarafından kimi zaman Sinope'den kimi zaman da Amisos'tan geçirilmiştir. Euphoros ise bu çizgiyi Khalyb'ler ülkesinden geçirmiştir. Fakat Strabon'a göre bu hatalı bir yöntemdir. Çünkü böyle geçirilecek bir çizgi yarımada'yı tam olarak kapsamamaktadır. Doğrusu enlemin Kappadokia'nın tamamını, Kommagene'yi, Amanon Dağı'nı ve Issos Körfezi'ni içine alacak şekilde Euphrates ve Armenia Minor üzerinden geçirilmesidir (Strab. *Geog.* XIV, 5, 24).

Kilikia ile Syria arasında sınır oluşturan dağ, söz konusu iki bölgeyi birbirine bağlayan iki geçide sahiptir: Bunlar, biri kuzeyde Kastabala/Hieropolis üzerinden Zeugma ve Kyrrus, diğeri ise güneyde Issos ve Aleksandreia üzerinden Antiokheia'ya kadar ulaşan Amanidai/Amanikai veya Syria Kapıları olarak adlandırılan geçitlerdir. Bunlar arasında güneyde yer alan geçit, sarp bir şekilde birbirine paralel yükselen iki dağ arasında oluşmuş, 3 *stadion* genişliğinde bir kanyondur. Bu topografik özelliğinden dolayı, savunulması son derece kolaydır (Cic. *Fam.* XV, 4, 3-4; Diod. *Bibl.* XIV, 21, 3-4; Strab. *Geog.* XVI, 2, 8).

Bir mitos'a göre, Amanos Dağı'nın bulunduğu bölge Nuh Peygamber'in oğlu Yafet'in yedi oğlunun kontrolündeydi. Bunlar, Tauros ve Amanon Dağları'ndan başlayarak, Asia'da Tanais, Avrupa'da ise Gadeira'ya³ kadar olan bölgeleri ele geçirmişler ve daha önce hiç kimse tarafından iskân edilmedikleri için buraları kendi isimleriyle adlandırmışlardır. Nitekim Hellenlerin Galatlar olarak adlandırdıkları, aslında Gomar'lar olarak bilinen halk Gomaros'tan türemişken, Hellenler tarafından ise Skyth'ler, Mogages'ten ötürü Magog'lar diye bilinen halk Magoges'ten soy almıştı. Mados'tan Hellenler nezdinde Medler olarak adlandırılan Madai'lar; Iauanos'tan ise Ionia'lılar ve bütün Hellenler türemişti. Meskhos tarafından kurulduklarından Meskhen'ler olarak adlandırılanlarsa sonradan Kappadokia'lılar olarak bilinmişlerdi. Yafet oğlu Iauanos'un üç oğlundan biri olan Halisa ise yönettiği ve bugün Aiol'ler olarak bilinen halka Halisai'lar adını vermişken, diğer oğlu Tharsos

² Plin. *Nat. Hist.* VI, 142; Plinius bölümün başında enlem dairelerinin keşfini, Yunanlıların büyük bir coğrafi başarısı olarak över ve bu çizgileri kutuptan eşit uzaklıkta bulunup eşit gün ve gece uzunluklarıyla gölge boylarına sahip noktaların geçtiği çizgiler olarak tanımlar. Bu enlem India'nın Imavus Dağı'na yakın kısmından başlayarak Caspia Kapıları, Media'nın buraya yakın kısımları, Cataonia, Cappadocia, Taurus; Amanus, Issus, Cilicia Kapıları, Soli, Tarsus, Cyprus, Pisidia, Pamphylia'da Side, Lycaonia, Lycia'da Patara ve Xanthus, Caunus, Rhodes, Cos, Halicarnassus, Cnidos, Doris, Chios, Delos, Cyclades Adaları'nın ortası, Gythium, Malea, Argos, Laconia, Elis, Olympia, Peloponnesus'ta Messenia, Syracusae, Catina, Sicilia'nın ortası, Sardinia'nın güneyinden geçerek Carteia ve Gades'e kadar uzanır. krş. Seneca, *Nat. Quaest.* 3. 11. 2.

³ Antik dönemde Gades olarak adlandırılan, İspanya'nın güney kıyısında, Atlantik Okyanusu'nda kıyı bir kent. (Cadiz); BATL; Map. 26

ise kendi halkını Thars'lar olarak adlandırdı. Nitekim Kilikia eskiden bu şekilde adlandırılıyordu. Amanos ve Libanon⁴ Dağları'ndan okyanusa kadar olan yerleri ise Ham'ın çocukları ele geçirmiştir (Fl. Ioseph. *Ant. Iud.* 1, 122-130).

Troia Savaşı'nın kahramanlarından Agammemnon oğlu Orestes, yine mitosa göre annesini öldürdükten sonra bir çılgınlık nöbetine düşmüştü. Bazen mantıklı davranışlar sergilese de çılgınlığı devam ediyordu. Kentle ve meclisle ilgili işlere özen göstermesi için rahipler, Orestes'i arındırıp temizleyerek annesini öldürmüş olmaktan duyduğu çılgınlığı yatıştırmışlar ve Orestes'i, *Areiopagos* meclisinin annesi Klytaimnestra'nın babası Tyndarios'u savunan Oiaks ile Orestes arasındaki münazarayı dinlemek üzere Athena Tapınağı'na götürmüşlerdi. Menestheus, bir gün diğer kadınlara gözdağı vermek için, Orestes'in haklı bir şekilde davranarak babasının cinayetinin intikamını aldığını açıklamıştır. Bu kararın ardından rahipler Orestes'i Areiopagos huzurunda görülen davadan alarak kurtulup kral olabilmesi için Delphoi'daki Apollon Tapınağı'na götürmüşlerdir. Orestes yakın arkadaşı Pylades'le birlikte akli başında olarak tapınağa girip Pythia'dan kendisini deliliğe sevk eden bu hastalıktan kurtarmasını istemiştir. Bunun üzerine ondan şu kehaneti almıştır. “Ey Orestes, Pontos'un dalgalarını aşmadıkça, Skythia toprağına ve Aulis Ülkesi'ne⁵ ulaşmadıkça ağırlı hastalığının çılgınlığından kurtulman mümkün olmayacak. Artemis'in Tapınağı'nda alikonmakla beraber sunaklardan kurtarılacaksın. Buradan kaçıp karayoluyla barbarların toprağını geçerek sallanan Syria ülkesine gideceksin ve Hestia'nın büyük tapınağının yer aldığı Silpe Vadisi ve bu vadinin karşısında yer alan Melantion adındaki dağı bulacaksın. Çılgınlığını burada bırak ve hızla uzaklaş.” Bu kehaneti aldıktan sonra ülkesinden ayrılan Orestes, Pylades'le ilk önce Aulis Ülkesi'ne ulaşmıştır. Burada kız kardeşi Iphigeneia ile karşılaşmıştır. Orestes, Pylades ve Iphigeneia'la birlikte Artemis'in som altından heykelini çalmışlar. İlk Adiabene'lerin⁶ Ülkesine sonra doğuda Sarakene'lerin sınırını aşıp Palastina'daki Trikomia'ya ulaşmışlardır. Buradan Palastina kıyılarına yelken açmışlar, ardından Syria'ya geçmişlerdir. Syria topraklarına ayak basınca gemiden karaya çıkıp Melantion Dağı'nın ve Hestia Tapınağı'nın nerede olduğunu sormuşlardır. Orestes dağı ve tapınağı bulunca tapınaktan içeri girmiş. Kurban sunusunu yerine getirmiş ve sonra burada uykuya dalmıştır. Bu ağır hastalığından şifa bulup tapınaktan ayrılmış ve Melantion Dağı'ndan doğdukları için Syria'lılar tarafından Melantos olarak adlandırılan iki nehrin kenarına varıp onların sularında yıkanmıştır. Nitekim yaşanan bu olaylardan dolayı söz konusu dağ, ἀμαίνεσθαί=çılgınlığı geçmek manasında Amanos olarak adlandırılmıştır (Mal. *Chron.* 133-143; *Schol. Lycoph.* 1374; *Schol. Opp.* 3, 315; *Step. Byz. Ethn.* 82, 17; *Herod. Pro. Cath.* III, 1, 383).

Tarihin birçok döneminde Amanos Dağı civarını, özellikle de dağın Kilikia'yı Syria'ya bağlayan geçidini ele geçirmek için sayısız savaş verilmiştir⁷. Kyros kardeşi Artakserkses'in üzerine yürürken Amanos Dağı'ndaki geçitin ele geçirilmesine büyük önem vermişti (Diod. *Bibl.* XIV, 21, 3-4). Hellenistik Dönem'de İskender'in ölümünden sonra komutanlar arasında baş gösteren savaşlar esnasında Antigonos'un oğlu Demetrios Poliorketes, Seleukos'la mücadelesinde Amanos Dağı'nı aşarak Kyrrhestika'ya kadar olan bölgeyi

⁴ Bugün Lübnan Dağları; BATL, Map. 68-69.

⁵ Boetia'nın Euboia Adası'na yakın olduğu Euripos Boğazı'nın hemen güneyinde bir kent; BATL, Map. 55-57.

⁶ Bugün Kuzey Irak'ta Erbil civarında bölge.

⁷ Dareios Aleksandros'un hastalandığını haber alır almaz Euphrates'i geçip Aleksandros'tan önce bu geçitleri ele geçirmeyi umarak hızla Doğu Cilicia'ya doğru ilerler. Ama kendisi daha Syria'yı Cilicia'dan ayıran dağ silsilesine ulaşmadan Aleksandros Pyramus Nehri'ni aşarak Issus Körfezi'ni ve aynı isimli kenti geride bırakıp güney istikametinde Phoenicia'ya doğru ilerlemektedir. Dareios Amanos Kapıları'ndan Cilicia'ya girip de düşmanın buradan geçip güneye doğru ilerlemekte olduğunu görünce Aleksandros'un kaçtığını sanarak peşine düşmüştür. Bunun üzerine Aleksandros Issus Savaşı'nın yapılacağı Pinarus Nehri kenarında onu karşılamak üzere Syria Kapıları'ndan geri dönmüştür. Rufus, *Hist. Alex. Mag.* 3. 8. 13.

yağmalamıştır. Geceleyin Seleukos'un üzerine yürümüş ancak askerleri tarafından ihanete uğrayınca Amanos Kapıları'na çekilerek kaçmıştır (Plut. *Demet.* 48, 5-49, 5). Roma Dönemi'nde ise Romalılar, Kilikia ve Isauria'nın dağlık bölgelerinde yaşayan eşkiya çeteleriyle uzun bir süre uğraşmak zorunda kalmıştır. Geçimlerini korsanlıktan kazanan çeteleri bertaraf etmek için Roma İÖ 78 yılında Servilius Vatia'yı⁸ Kilikia *proconsul*'luğuna atamıştır. Servilius tarafından bu eşkiya çeteleri kontrol altına alınmış ve vergi ödemek zorunda bırakılmıştır (Amn. Marc. *Res Gestae*, XIV, 8, 4). Mithridates'le yapılacak savaşın komutanlığına atanan Pompeius, *legatus*'larından L. Afranius'u Amanus'a doğru göndermiştir. Afranius⁹ sayesinde alınan topraklar, Roma egemenliğine katılmıştır (Plut. *Pomp.* XXXVIII, 3; XXXIX, 1-2). İÖ 51-50 yılları arasında eyalet valiliği yapmış olan Cicero, Amanus Dağı üzerinde yaşayan vahşi kabilelerle savaşlar yapmıştır. Cicero ordularını Amanus Dağı'na sevk etmiş ancak buraya vardığında Antiochea civarındaki kabileler Cassius tarafından bertaraf edilmiştir. Cicero da kendi birlikleriyle doğrudan Amanus Dağı'ndaki ezeli düşmanları üzerine yürüyerek kimisini öldürmüş, kimisini de esir almıştır. Bunların korunaklı mevzileri, muzaffer komutan tarafından baskınla ele geçirilerek yakılmış (Cic. *Fam.* II, 10, 2-3) ve Cicero da 7 Ekim'de Amanus Dağı'ndan ayrılmıştır (Cic. *Fam.* III, 8, 10). Kilikia Eyaleti'nde Cicero'yu uğraştıran bir başka sorun da Parth tehlikesiydi (Cic. *Fam.* XV, 4, 3-4). Parthlar'ın Araplarla beraber büyük bir ordu kurarak Antiochea'ya yaklaştığını öğrenen komutan ordusunu uzun bir yoldan Amanus'a götürmüştür. Burada Bibulus'un olduğunu ve düşmanların Antiochea'dan ayrıldığını öğrenince Amanus'u kontrol altına almak için bir savaş hilesine başvurmuş. Dağdan ayrılmış gibi yaparak Amanus'a bir günlük mesafede bulunan Epiphanea'da ordusuna, 12 Ekim'de kamp kurdurmuştur. 13 Ekim'in şafağında Amanus Dağı'na tırmanmıştır. Böylece Cicero ve *legatus*'ları tarafından bütün kaçış yolları kesilen düşmanların bir kısmı esir alınmış, bir kısmı öldürülmüştür. Özellikle daha çok bir köye benzeyen ve Amanus'un başkenti olan Erana ile Pomptinus'a uzun süre direnen Sepyra ve Commoris ele geçirilmiş, düşmanın büyük kısmı öldürülerek civardaki kaleler yakılmıştır. Bu olaylardan sonra Amanus'un eteklerinde yer alan ve Arae Alexandri diye bilinen yerde dört gün kamp kurulmuş ve Amanus'un diğer sakinleri yok edilmiştir (Cic. *Fam.* XV, 4, 7-9; Cic. *Att.* V, 20, 2-4). 13 Ekim'de Pomptinus'un gece Cicero'nun da gündüz yaptığı baskınlar sayesinde bazı mevkiiler ele geçirilmiş ve yakılmıştır. Ayrıca Cicero'nun ve Romalı askerlerin Antiochea' da bulunmasından cesaret alan Cassius, Antiochea'yı kuşatmış olan Parth'ların peşine düşmüş ve müthiş bir zafer kazanmıştır. Bu çekiliş sırasında büyük bir otoriteye sahip olan Parth komutanı Osaces birkaç gün sonra ölümüne neden olacak bir yara almıştır. Bu olaylar üzerine Syria civarında Cicero'nun namı yürümüştür (Cic. *Att.* 5, 20, 2-4). Cicero'nun düşmanlarından biri olan Roma'lı general Dolabella¹⁰ Syria'daki Antiochea'ya girmeye çalışmış fakat geri püskürtüldükten sonra kendisini terk etmemiş askerleriyle beraber Amanus Dağı'nı aşarak Laodicea'ya çekilmek zorunda kalmıştır. Ordusundan onu terk eden kısmı, Antiochea'da bulunan Cassius'un askerlerine teslim olmuşlardır (Cic. *Fam.* XII, 15, 7). İ.Ö. 51 yılında Syria'ya vali olarak atanan M. Calpurnius Bibulus (Evers, Bibulus, 942) beceriksizliği yüzünden ordusunun bir bölümünü burada kaybetmiştir (Cic. *Fam.* VIII, 6, 4).

⁸ Roma İÖ 79 yılında Akdeniz Bölgesi'ni korsanlardan temizlemek amacıyla Publius Servilius Vatia'yı Cilicia *proconsulluğuna* atamıştır. Liv. *Perioch.* 90-93; Eutr. 6,3.

⁹ Plut. *Sert.* XIX, 3. Pompeius hem Mithridates hem de Sertorius'a karşı yapmış olduğu savaşlarda Afranius'u kullanmıştır.

¹⁰ İ.Ö. 80 yılında Akdeniz Bölgesi'ni korsanlardan temizlemek için *legatus pro-quaestore*'si Verres'le birlikte görevlendirilmiştir. Ancak söz konusu bölgelerde korsanları ortaya çıkarmak bahanesiyle birçok kent ve tapınağı soyunca halkın büyük nefretini kazanmışlardır. Cic. *Verr.* II, 16, 43.

Caesar'ın ölümünün ardından imparatorluğun doğu kısmının yönetimini devralan Marcus Antonius, Ventidius Bassus'u¹¹ Syria ve Anadolu'yu ele geçiren Q. Labienus'a karşı *legatus* olarak görevlendirmiştir. Ventidius Bassus, Labienus' karşı *quaestor'u* olan Pompaedius Silo'yla birlikte hareket etmiştir. Ventidius Kilikia'da kalırken Silo'yu stratejik önemi bulunan Amanos Kapıları'nı ele geçirmekle görevlendirmiştir (Cass. Dio. 48, 41, 1-3). Daha sonra da bu stratejik bölgenin yönetimini Tarkondimotos'a vermiştir (Strab. *Geog.* XIV, 5, 18).

İ.S. 4 ve 5 yy. da Orta Doğu kökenli bir din olan Hıristiyanlığın tüm Anadolu'da etkin olmasına rağmen bölgede pagan inanışları devam etmiştir. Presbyteros¹² Elpidios adında bir şahsın Amanon Dağı civarında eski pagan inanışlarını devam ettiren yöre sakinlerini dinsizlikten uzaklaştırabilmek için yoğun çaba sarf ettiği bilinmektedir (Ioan. Khrys. *Epist.* 52, 711).

Dağ, Bizans kaynaklarında Mauron Dağı olarak adlandırılmıştır ve bu dağın yamacında yerleştirilmiş tüm kaleler ve onun eteğindeki bütün ova Armenialılar'ın soyundan gelen Leon ve Theodoros'un kontrolündeki Rupenler hariç, Bizans İmparatorluğu'nun kontrolüne bırakılmıştır (Anna Comn. *Alex.* 13, 12, 18). Ioannes Phoca, Thaumaston ve Skopelos dağlarının Mauron Dağı civarında yer aldıklarını yazar (PG. Ioannes Phoca, 133, 929). Adına antik kaynaklarda çeşitli isimlerle rastladığımız Amanos Dağı modern tarihte daha çok Nur Dağları adını taşıırken 1941 yılında düzenlenen Türk Coğrafya Kongresi'nde eski ismini geri kazanmıştır (Darkot, 1997, 726).

1.1. Kült

Mitosa göre Orestes, Pylades ve Iphigenia ile birlikte pek çok badirenin sonunda Melantion Dağı'na (=Amanos) gelir. Dağdaki Hestia Tapınağı'nda uykuya dalınca çılgınlığından kurtulur. Buradan Silpion Dağı'na ulaşır da yörenin sakinleri çılgınlığını nerede bıraktığını sorunca Orestes sağ elini başının üzerine kaldırıp çılgınlığını Tanrısal Hestia Tapınağı'nda bıraktığını söylemiştir (Mal. *Chron.* 133-143).

1.2 Ekonomi

Amanos Dağı'nda sedir ağacı bol miktarda yetişmekteydi. Nitekim Assur metinlerinde Sedir Dağı olarak adlandırılmıştır. Assurnasirpal II (İ. Ö. 883-859) Amanos Dağı'ndan kestirmiş olduğu dağ selvisi, servi, ardıç ve çam kirşlerini ışık tanrıları Sin ve Shamash'ın Esharra'da yaptırmakta olduğu tapınaklarına bağışlamıştır (Luckenbill, 1926, n. 479; Grayson, 1972-1976, n. 586). Dağda kurt, geyikler ve leoparlar bulunmaktaydı (Ael. Nat. An. 5, 56 krş. Aristoph. *Epit.* 2, 501; Oppian. *Cyn.* 3, 314-325; Plut. *Cic.* 36, 6, 1). Bu hayvanların derileri büyük ihtimalle, Vespasianus Dönemi'nde inşa edilen deri atölyesinde işlenmekteydi (Feissel, 1995, 77-103). Amanos Dağı'nda Girit maydanozu olarak da adlandırılan *tordylium officinale* (Diosk. *Mat. Med.* 3, 54,1 krş. Orib. *Coll. Med.* 12.) ve bir maydanoz türü olan *smyrnium perfoliatum*¹³ gibi tıbbi amaçla kullanılan bitkilerin yanında *petroselin*¹⁴ (Diosk. *Mat. Med.* 3, 68, 1; Galen. *Simp. Med.* 12, 99; XII, 128) da yetişmekteydi. İlaç ve parfüm sanayinde kullanılan *buhur* da burada yetişmekteydi (Plin. *Nat. Hist.* 12, 124-126). En kaliteli türü

¹¹ H. Gundel, s. v. Ventidius (6), 807-808: P. Ventidius Bassus, İ.Ö. 39 yılında Marcus Antonius tarafından Parthlar'a ve İ.Ö. 41 yılından itibaren Syria ve Anadolu'ya ele geçiren Q. Labienus'a karşı sefer düzenlemek üzere *legatus* olarak doğuya gönderilmiştir. Ventidius ise İ.Ö. 39 yılının yazında *quaestor'u* olan (R. Syme, Roman Revolution, Oxford 1939, 233) Pompaedius Silo'yu süvarileriyle birlikte Amanos Kapıları'nı ele geçirmek üzere göndermiştir.

¹² Kilise'de Piskopos'a bağlı idari ve eğitsel ve ayinle ilgili görevleri olan makam.

¹³ Baldıran otu. Diosk. *Mat. Med.* 3, 68, 1.

¹⁴ Maydanoz.

kıkırdaksı yapıda olup, amonyak kadar parlak ve içinde hiçbir odunsu öz bulundurmeyen, zaman zaman *stagonitis* olarak da adlandırılan ve genellikle kendisiyle aynı adı taşıyan bir tür kasnı otundan çıkarılan *galbanum*'da¹⁵ (sakız) bölgenin önemli ürünlerindendi. Bu ürün hiçbir madde karıştırılmadan yakıldığında yılanları kaçıma özelliğine de sahipti (Plin. *Nat. Hist* XII, 124-126).

2. KASION DAĞI

Euphrates Nehri'nin yakınında (Arrian. *Parth. Frag.* 36 krş. Suda. *Lex.* 451, 1) Seleukeia'nın ve Pieria Dağı'nın güneyinde (Strab. *Geog.* 16, 2, 8), Syria'da (Ptol. *Geog.* 5, 15, 8.) yükselen dağ (Kees, s.v. κάσιον ὄρος (2a), 2263-2264) Syria Koile'yi¹⁶ batıdan deniz kenarından çevirir (Eustath. *Dion. Per.* 899). Aynı zamanda Pelusion'a, Phoinike'ye ve (Eustath. *Dion. Per.* 877; Schol. *Dion. Perieg. Orb. Desc.* 116) Pharos Denizi'ne kadar uzanır (Dion. *Per. Orb. Desc.* 112-121). Khaladropolis Bölgesi ile sınır oluşturur (Hippol. *Chron.* 395-397; SMM, 144-146). Syria ve Phoenicia eyaletlerini birbirinden ayıran ve Issus Körfezi civarında denize dökülen Orontes Nehri, Casius Dağı'nın yamaçları boyunca akmaktadır. Bu dağ o kadar yüksektir ki, tepesinden gecenin dördüncü nöbet saati¹⁷ sırasında gece ve gündüz eş zamanlı olarak görülebilir. Onun zirvesine ulaşan engebeli yol yatayda ondokuz mil, dikeyde ise dört mil uzunluğundadır (Plin. *Nat. Hist.* V, 79-80). Söylenceye göre dağ, ismini Kleokhos'un babası Kasos'tan alır. Bu şahıs ayrıca Kyklades adalarındaki Kasos'un isim babasıdır. Syria'daki Kasion, bu adadan gelenlerce kolonize edilmiştir (Step. *Byz. Eth.* 364, 3). Tanrıları eski dönemlerin kralı olarak gösterip mitosları tarihsel bir kimliğe büründürmeye çalışan Malalas'a göre ise Kral Zeus, babası Kronos'u tahtından ettikten sonra Syria'yı aşip bölgenin hakimi Kasios'un yanına gelmiş; ardından Kilikia'ya ilerleyerek bölgenin hakimi Kiliks'i yenmiştir (Diod. *Bibl.* VI, 1, 8-10). Ayrıca kutsal bir dağ olarak da bilinir. Nitekim Seleukeia Pieria sakinleri, bu dağda Seleukos I Nikator'un da atası olan Demeter oğlu Triptolemos için bir bayram düzenlemişlerdir (Strab. *Geog.* XIV, 2, 5). Seleukos oğlu Demetrios burada Yahudileri idam ettirmiştir (Mal. *Chron.* 207). Bu dağın yakınında yer alan Laodicea yakınında Cassius, Dolabella'yı yakalayıp öldürmüştür (Strab. *Ex. Libro.* XVI, 20). Arrianus ile ondan alıntı yapmış gözüken Suda, Kasion Dağı'ndaki Pelusion'luların düğümleri hakkında bilgi verirken Syria'daki Kasion Dağı'yla Nil Deltası ağzındaki Kasion Dağı'nı karıştırırlar (Suda, *Lex.* 1459, 1; 1510; 454 krş. Arrian. *Parth. Frag.* 36).

İmparator Traianus Dönemi'nde bölgede bir deprem olmuş bu esnada İmparator, insan boyunu biraz aşan bir pencereden birkaç ufak yarayla dışarı çıkabilmiştir. Artçı şokların devam ettiği günlerde ise dışarıda, hippodromda kalmıştır. Deprem sırasında Kasion Dağı'nın tepesi bükülüp kırılacak ve kentin üzerine düşecekmiş gibi sarsılmış ve başka dağlar çökmüş, daha önce var olmayan birçok akarsu doğmuş, birçoğu da akmayı bırakmıştır (Cass. Dio. *Hist. Rom.* 68, 25, 6).

2.1. Kült

Semitik kökenli (Salac, 1922, 160-189) bir tanrı olmakla beraber en erken ve en önemli kült merkezi Antiokheia yakınındaki Kasion Dağı'dır (Sayar, 1996, 339). Kültün varlığını çok eski dönemlerden itibaren tapınım görüyordu. Salac, dağın bir güneş tanrısı ve kutsal bir taş şeklinde tapınım gördüğünü düşünmektedir (Salac, 1922, 180). Bununla birlikte antik kaynaklar tanrının dağ kültürünü temsil etmesi yanında kahin kimliğine

¹⁵ Kasnı otu (Bubon galbanum).

¹⁶ κοίλη (Χώρα), çukurda kalan bölge anlamına gelmektedir.

¹⁷ Gece nöbeti saati. Romalılar arasında gecenin dördüncü çeyreği.

de işaret etmektedir (Hajjar, 1990, 2264; Mal. *Chron.* 198-201= Paus. *Frag.* 4). Zeus Kasios kültü kente çok eski çağlarda tüccarlar aracılığıyla getirilmiş (Prok. *Bell.* 8.22,23-26) olabileceği gibi Seleukeia Pieria'da da tapınım görmekteydi. Kentin kuruluş öyküsüne göre Seleukos I Nikator, Zeus Kasios'a (Paus. *Frag.* 4 = Mal. *Chron.* 198-201) kurban sunusu yaparken tanrı kentin seçim yeri konusundaki kararını gök gürültüsü ve yıldırımla bildirmiştir. Ayrıca Nikator, Antigonos'a karşı kazanmış olduğu zaferin ardından bir dizi kent kurma sevdasıyla Kasion Dağı'na tırmanarak Zeus Kasios'a kurban sunusunda bulunmuştur. Bu işi bitirdikten sonra nerede kent kurması gerektiğini öğrenmek için tanrıya dua ettiği esnada bir kartal bu kurban etlerinin bir kısmını kapıp eski kente götürmüştür. Seleukos ve yanındaki rahipler kartalı takip ettiklerinde eski kentin alt kısmında deniz kenarında yer alan, Pieria olarak da bilinen pazar yerinde kartalın bıraktığı eti bulmuşlardır (Paus. *Frag.* 4 = Mal. *Chron.* 198-201). Ayrıca Seleukos, Antiokheia kenti civarına Triptolemos'un soyundan gelenleri yerleştirdince, bunlar Seleukos'u kahramanlaştırarak Kasios Dağı'nda onuruna bir bayram düzenlemişlerdir (Strab. *Geog.* 16.2.5). Kült Roma Dönemi'nde de etkinliğini yitirmemiştir. Nitekim Traianus Get'ler üzerine kazandığı zaferin ardından Kasion Dağı'nda Zeus Kasios'a kurban kesmiştir ve savaşta kazanmış olduğu gümüş kraterleri ve altınla kaplanmış büyük bir öküz boynuzunu tanrıya adanmıştır (Arrian. *Parth. Frag.* 36 krş. Ant. Graec. 6. 332; Suda. Lex. s.v Kasion Oros). Traianus'un ardılı Hadrianus bu adaklara "Aineas'ın soyundan gelen, insanlığın efendisi Traianus, bu adağı ölümsüzlerin efendisi Zeus'a adadı" diye yazdırmıştır (Arrian. *Parth. Frag.* 36 krş. Suda. Lex. s.v Kasion Oros). Bunun dışında Hadrianus güneşin doğuşunu izleyebilmek için geceleyin dağa tırmanmıştır. Kasion Dağı'nda adağını yerine getirecekken bir fırtına çıkınca hem kurban hem de adağı kesecek olan hizmetliyi yıldırım çarpmıştır (Hist. *Aug. Hadr.* 14). Kült Parth Seferi'ne çıkmadan önce tanrıya adakta bulunmak için dağı ziyaret eden İmparator Iulianus Apostata¹⁸ (dönem İulianus) döneminde de varlığını devam ettirmiştir (Amm. Marc. *Res Gestae*, 22.14. 4-5; Mal. *Chron.* 326-327). Kültün varlığı Seleukeia Pieria'dan ele geçmiş yazıt aracılığıyla da belgelenmektedir (IGLSyr III, 2 no. 1184[=OGIS I, no. 245; SEG 35 (1985), no 1521])

2.2. Ekonomi

Dağda, üzümleri burada yetiştiğinden dolayı Kasion şarabı ismini alan ve Syria şarabıyla benzer özelliğe sahip bir şarap üretiliyordu (Erot. *Voc. Hipp. Coll.* 89). Dağda ayva ağacına benzer sığla ağacından (storax/ *liquidambar*)¹⁹ yetişen ve ağaçla aynı adı taşıyan, güzel kokusu ve ağır tadı olan bir buhur elde edilirdi. Bu bitkinin iç kısmı kamış görünümünde olup özsuyla doluydu. Köpek Yıldızı'nın²⁰ doğuşuna yakın bir zamanda kanatlı böcekler etrafında asılı kalıp bitkiyi çürütürlerdi. Bundan dolayı tozla dolu kurtçuk delikleri bulunan bir hal almaktaydı. Parfüm ve ilaç yapımına son derece uygun olan bu buhur döneminin en kaliteli buhuru olarak görülmekteydi. Sedir reçinesi ve sakızla, bazen de bal veya acı bademle sahtekarlığı yapılmaktaydı. Kalite bakımından ikinci sırada Pisidia, Sidon, *Cyprus* ve *Cilicia*'dan elde edilen buhurlar gelmekteydi. En kaliteli buhurun birim fiyatı ise 17 *denaria* idi (Plin. *Nat. Hist.* 12, 124-126).

¹⁸ Yunanca aslında iki yıl yazmakla birlikte Iulianus gerçekte yedi yıl hüküm sürmüştür. bk. Kienast, 1990, 318.

¹⁹ Sorax: Buhur. Bunun elde edildiği ağacın botanikteki adı *Storax officinalis*'tir.

²⁰ Büyük Köpek Takımyıldızı'nın en parlak yıldızı: Sirius.

3. KAYNAKÇA

1. Darkot, (1997), B. Darkot, İslam Ansiklopedesi cilt 4, İstanbul 1997.
2. Elvers, (1997), K. L. Elvers, DNP 2 (1997), s. v. [I 5] C. Bibulus, M., 942-943.
3. Feissel (1995), D. Feissel; Deux Listes de quartiers d'Antioche astreintes au creusement d'un canal (73-74 après J.C.), Syria 62,1985, 77-103.
4. Grayson, (1972-1976), A. K. Grayson, Assyrian Royal Inscriptions I-II, Weisbaden 1972-1976.
5. Hajjar, (1990), Y. Hajjar, "Divinités oraculaires et rites divinatoires en Syrie et en Phénicie a l'époque gréco-romaine" ANRW II18. 4, 1990, 2237-2320.
6. Kienast, (1990), D. Kienast, Römische Kaisertabellen, Darmstadt 2004.
7. Luckenbill (1926), D. D. Luckenbill, Ancient Records of Assyrian and Babylonia I, Chicago 1926.
8. Salac (1922), A. Salac, Zeus Kasios, BCH 46, 1922, 160-18
9. Sayar (1996), M. H. Sayar, Kilikya'da Epigrafi ve Tarihi Coğrafya Araştırmaları 1996, AST XV. 1, 1997 331-347.

ANTİK KAYNAKLAR

1. Ael. Claudius Aelianus (İS 2.-3. yüzyıl)
  2. *nat. an.* De natura animalium /Περὶ ζῴων ιδιότητος
  3. R. Hercher (ed.), Claudii Aeliani de natura animalium libri xvii, varia historia, epistolae, fragmenta, Leipzig 1864.
  4. Amm. Marc. Ammianus Marcellinus (İS 330-395)
  5. Res Gestae Rerum Gestarum libri
  6. C. Rolfe (ed.), Ammiani Marcellini rerum Gestarum libri qui supersunt, London 1935-1940.
  7. Anna. Comn. Anna Comnena (İS 11-12. yüzyıl)
  8. *Alex Alexias*/Ἀλεξιάς
  9. B. Leib. (ed.), Anna Comnena. Alexiade, Paris, 1937-1945.
  10. Ant. Graec. Anthologia Graeca
  11. H. Beckby (ed.), Anthologia Graeca, Munich 1965-1968.
  12. Aristoph. Aristophanes (İÖ 3-2. yüzyıl)
  13. Epitome/Ἐπιτομή
  14. S. P. Lambros (ed.), Aristophanis historiae animalium epitome sub iunctis Aeliani Timothei aliorumque eclogis, Excerptorum Constantini de natura animalium libri duo. Aristophanis historiae animalium epitome, Berlin 1885.
- Arr. Flavius Arrianus (İS 1.-2. yüzyıl)
Parth. Frag. Parthorum Fragmenta / Παρθικά
- A. G. Roos – G. Wirth (ed.), Flavii Arriani quae exstant omnia, vol. 2, Leipzig 1968, 224-252.
- Cass. Cassius Dio (İS 2.-3. yüzyıl)
Hist. Rom. Historiae Romanae / Ἱστορία Ῥωμαϊκά
- U. P. Boissevain (ed.), Cassii Dionis Cocceiani historiarum Romanarum quae supersunt, Berlin 1895-1901.
- Cic. M. Tullius Cicero (İÖ 1 yüzyıl)

Fam. Epistulae ad Familiares

D. R. Shackleton Bailey (ed.), Epistulae ad Familiares, Cambridge 1977.

Att. Epistulae ad Atticum

D. R. Shackleton Bailey (ed.), Cicero's Letters to Atticus, Cambridge 1965-1968.

Diod. Diodoros Sikylos (İÖ 1. yüzyıl)

Bibl. Bibliotheca historica /βιβλιοθήκη ιστορική

F. Vogel - K.T. Fischer (ed.), Diodori bibliotheca historica, Leipzig 1888-1906.

Diosk. Dioskurides Pedanios (İS 1. yüzyıl)

Mat. Med. De materia medica /περὶ ὕλης ἰατρικῆς

M. Wellmann (ed.), Pedanii Dioscuridis Anazarbei de materia medica libri quinque, Berlin 1906-1914.

Erot. Erotianus (İS 1. yüzyıl)

Voc. Hipp. Coll. Vocum Hippocraticarum collectio / τῶν παρ' Ἱπποκράτει λεξέων συναγωγή

E. Nachmanson (ed.), Erotiani vocum Hippocraticarum collectio cum fragmentis, Göteborg 1918.

Eusth. Eustathios (İS 12. yüzyıl)

Dion. Per. Commentarium in Dionysii periegetae orbis descriptionem

K. Muller (ed.), Commentarium in Dionysii periegetae orbis descriptionem, Geographi Graeci Minores vol. 2, Paris 1861.

Fl. Ioseph. Flavius Iosephus (İS 1. yüzyıl)

Ant. Iud. Antiquitates Judaicae / ιστορίαι τῆς Ἰουδαϊκῆς ἀρχαιολογίας

B. Niese (ed.), Antiquitates Judaicae, Flavii Iosephi opera, Berlin: Weidmann, 1885-1892.

Galen. Claudius Galenus (İS 2. yüzyıl)

simp. med. C. G. Kuhn (ed.), De simplicium medicamentorum temperamentis ac facultatibus libri XI, Claudii Galeni opera omnia, Leibzig 1826.

Herod. Aelius Herodianus (İS 2. yüzyıl)

pro. cath. De prosodia catholica /περὶ καθολικῆς προσοδίας

A. Lentz (ed.), Grammatici Graeci, vol. 3.1, Leipzig 1867.

Hippol. Hippolytos (İS 3. yüzyıl)

Chron. Chronicon/χρονονικόν

R. Helm (ed.) [post A. Bauer], Chronicon, Hippolytus Werke vol. 4, Berlin 1955.

Hist. Aug. Scriptores Historiae Augustae

Hadr. Vita Hadriani

D. Magie (ed.), De Scriptores Historiae Augustae I, London 1921.

Ioan. Khrys. Ioannes Khrysostomos (İS 4.-5. yüzyıl)

Epist. Epistulae/ἐπιστολαί

PG 52, 623-748.

Mal. Ioannes Malalas (İS 5.-6. yüzyıl)

Chron. Chronographia / Χρονογραφία

L. Dindorf (ed.), Ioannis Malalae chronographia [Corpus scriptorum historiae Byzantinae], Bonn 1831.

Oppian. Oppianus (İS 2.-3. yüzyıl)

- Cyn.* Cynaegetica / κυνηγετικά
A.W. Mair (ed.), Oppian, Colluthus, Tryphiodorus, Cambridge 1928.
- Orib.* ORIBASIUS (İS 4. yüzyıl)
Coll. med. Collectiones medicae
J. Raeder (ed.), Oribasii collectionum medicarum reliquiae, vol. 1-4 [Corpus medicorum Graecorum, vol. 6.1.1-6.2.2], Leipzig 1928.
- Paus.* Pausanias (İS 4. yüzyıl)
Frag Fragmenta
K. Müller (ed.), FHG 4, Paris 1841-1870, 467-471.
- Plin.* Gaius Plinius Secundus (İS 1. yüzyıl)
Nat. Hist. Naturalis Historia
B. Mayhoff (ed.), C. Plini Secundi Naturalis Historiae Libri XXXVII, Leipzig 1875-1906.
- Plut.* Plutarkhos (İS 1.-2. yüzyıl)
Cic. Cicero / Κικέρων
K. Ziegler (ed.), Plutarchi vitae parallelae 1.2, Leipzig, 1964, 312-368.
- Demet.* Demetrios / Δημήτριος
K. Ziegler (ed.), Plutarchi vitae parallelae 3.1, Leipzig 1971.
- Pomp.* Pompeius / Πομπήιος
A. Perrin (ed.), Plutarch's lives 5, Cambridge 1917, 116-324.
- Prok.* Prokopoius (İS 6. yüzyıl)
Bell. G. Wirth (ed.) [post J. Haury], De bellis [Procopii Caesariensis opera omnia, vol. 1-2], Leipzig 1962-1963.
- Ptol.* Claudius Ptolemaios (İS 2. yüzyıl)
Geog. Γεωγραφικὴ ὑφήγησις
F. A. Nobbe (ed.), Claudii Ptolemaei geographia lib. 4-8, Leipzig 1843-1845.
- Schol. Dion. Perieg.* Scholia in Dionysii Periegetae orbis de Scriptionem.
Orb. Desc.
K. Müller (ed.), Geographi Graeci Minores vol. 2, Paris 1861, 427-457.
Schol. Lycoph. Scholia in Lycophronem
E. Scheer (ed.), Scholia in Lycophronem scholia vetera et recentiora partim Isaac et Joannis Tzetzae, Lycophronis Alexandra vol. 2, Berlin. 1958.
- Schol. Opp.* Scholia in Oppianum
Scholia et glossae in cynaegetica
F. Dubner (ed.), Scholia et glossae in cynaegetica scholia vetera et recentiora, U. C. Bussemaker (ed.), Scholia et paraphrases in Nicandrum et Oppianum in Scholia in Theocritum Paris 1849.
- SMM* Stadiasmus Sive Periplus Maris Magni (İS 3. yüzyıl)
Stadiasmus sive periplus Maris Magni / Ἀνωρύμου σταδιασμός ἤτοι περίπλους τῆς Μεγάλης Θάλασσης.
K. Müller (ed.), Stadiasmus sive periplus Maris Magni, GGM, 427-514.

- Sol. C. Iulius Solinus (İS 2.-3. yüzyıl)
De mirabilibus mundi (Collectanae Rerum Memorabilium)
M. A. Agnant (ed.), Caius Julius Solin, Polyhistor, Paris 1847
- Steph. Byz. Stephanos Byzantios (İS 6. yüzyıl)
Ethn. Ethnika / Ἐθνικά
A. Meineke (ed.), Stephan von Byzanz. Ethnika, Berlin 1849.
- Strab. StrabonT (İÖ 1.-İS 1. yüzyıl)
Geog. Geographica / Γεωγραφικά
A. Meineke (ed.), Strabonis geographica, Leipzig 1877.
- Suda ya da Suidas (İS 10. yüzyıl)
Lex. Lexicon / Λεξικόν
A. Adler (ed.), Suidae lexicon, 4 vols. [Lexicographi Graeci 1.1-1.4], Leipzig 1928-1935.